

Frank Judo & Stijn Van de Perre (red.), *De prijs van de Scheiding. Het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1830-1839)*, Kapellen, Pelckmans, 2007, 317 pp., ill., ISBN 978 90 289 4431 2.

De redacteurs van deze bundel wilden bijdragen tot een balans van de voor- en nadelen van het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Ze voegden daaraan toe: *"We concentreerden ons vooral op aspecten die naar ons aanvoelen in de – overigens bijzonder rijk bedeelde – historiografie onderbelicht bleven."* Daarin zijn ze gedeeltelijk geslaagd, maar zoals het gewoonlijk gebeurt, hebben ze ook sommige artikels opgenomen die niet of niet helemaal passen in die opzet. Dat zijn daarom niet de minst interessante. Zo gaf de Gentse onderzoekster Nele Bracke een stevig overzicht van de overheidsstatistiek in België in 1830-1850, waaraan de nieuwe overheid groot belang hechtte. *"In het Noorden had de revolutie desastreuze gevolgen voor de overheidsstatistiek"*, voegt ze eraan toe, want daar duurde het tot 1892 en

1899 eer die opnieuw een stevige institutionele basis kreeg. – Maar was dat een gevolg van de scheiding?

De Nederlandse economische onderzoeker Edwin Horlings schetste de economische oorzaken en gevolgen van de scheiding. *"De economieën van Nederland en België zijn tijdens hun vereniging niet geïntegreerd. Van sterke synergie was geen sprake en de complementaire eigenschappen werden goed benut... Tot 1830 is weinig gedaan om de transportinfrastructuur van België te verbeteren... In 1816-1830 was België gemiddeld verantwoordelijk voor 46 procent van de gewone middelen en slechts een 19 procent van de uitgaven."* De auteur meent dat deze fiscale uitbuiting van België waarschijnlijk geen directe invloed heeft gehad op de afscheiding, omdat het financiële beheer zo ondoorzichtig gemaakt was dat de bevolking de omvang van die uitbuiting niet doorzag. Maar dat de Belgische economie geremd werd door de vereniging, droeg bij tot de sociaaleconomische toestand waarin het proletariaat in opstand kwam. *"Het scenario waarin Nederland en België bijeen waren gebeven, lijkt vrij onwaarschijnlijk. De politieke en financiële ongelijkheid had niet kunnen blijven bestaan."*

Wat dan de gevolgen betreft: *"allereerst valt op dat het wegvallen van de Belgische inkomsten een geweldige klap was voor de Nederlandse overheid. De netto transfers uit België waren steeds belangrijker geworden... In 1832 introduceerde de Nederlandse overheid het cultuurstelsel in Nederlands Oost-Indië",* wat *"een geweldige hoeveelheid inkomsten genereerde."* Aan de andere kant: *"Na de scheiding werd het belastingstelsel in België snel hervormd. Accijnzen werden drastisch verlaagd, hetgeen werd gecompenseerd met de directe belastingen, de douanerechten en met name nieuwe niet-fiscale inkomstenbronnen zoals de spoorwegen... De uitgaven van de rijksoverheid verdrievoudigden ten opzichte van de voorgaande periode."*

Voor de haven van Antwerpen was de Belgische Revolutie *“een catastrofe én een zegen”* volgens Karel Veraghtert, hoogleraar aan de Universiteit Tilburg en aan de K.U.Brussel. *“Haar snelle opgang werd bruusk afgebroken en de politieke onzekerheid rond de vrije Scheldevaart, gekoppeld aan de Hollandse obstructie van de Antwerpse doorvoerhandel naar Duitsland, hinderden de volgende jaren ernstig de expansie van de havenactiviteiten.”* Daarop werd gereageerd met de aanleg van *“de ‘IJzeren Rijn’, een geschenk van de Belgische revolutie... die Antwerpen een uitstekende spoorwegverbinding bezorgde. Op slag verwierf Antwerpen daardoor een uitstekende uitgangspositie voor de grootscheepse concurrentieslag tussen de Noordzeehavens tijdens de tweede helft van de negentiende eeuw.”*

In twee uitvoerige bijdragen behandelt de Leuvense onderzoeker Stijn Van de Perre de financiële gevolgen van de Scheiding en de diplomatieke strijd daarrond tot 1843. *“Vanaf 1831 was de geconsolideerde langetermijnschuld al behoorlijk opgelopen”*, onder meer door investeringen in de spoorwegen en door andere openbare werken. *“Maar de implementatie van de boedelscheiding zorgde in één keer voor meer dan een verdubbeling van de openbare schuld”*, doordat het koninkrijk België bijna de helft van de enorme Hollandse staatsschuld moest dragen.

Jan Pauwels van de Koninklijke Bibliotheek maakte de balans op inzake de Nederlandse letterkunde. Hij kwam tot *“een aantal tegenstrijdige vaststellingen. De bestaande, wellicht eerder bescheiden literaire infrastructuur ging in het najaar van 1830 inderdaad verloren door het gedwongen of vrijwillig vertrek van boekhandelaars, hoogleraren, bestuurders van literaire genootschappen en redacteurs van tijdschriften – vaak Nederlanders... Daar staat tegenover dat het ontstane vacuüm kort na de Omwenteling in versneld tempo werd opgevuld door jonge auteurs uit het Zuiden... Op enkele jaren tijd hebben zij een geheel nieuw literair*

*leven opgebouwd, een proces dat in de hand werd gewerkt door de legitimeringsdrang van de nieuwe staat via een eigen verleden en een eigen letterkunde.”*

De advocaat en historicus Frank Judo bracht ons in herinnering hoe groot de diversiteit was binnen de gedachtewereld van de orangeristen die de Scheiding betreurden. Naast enkele taalminnaren waren er de aanhangers van een economische unie met Nederland en zijn koloniën, de legitimeristen en ontgoochelde carrièristen, en de voorstanders van de onderwerping van de kerk aan de staat.

Tot slot overliep de Brusselse hoogleraar Els Witte de resultaten. Zij ziet weinig verschil in de politieke praktijk in België en Nederland na 1830. Ik heb een heel andere voorstelling daarvan gegeven aan het slot van mijn artikel *1830: van de Belgische protonatie naar de natiestaat*, eerder in dit nummer.

De bevindingen die in dit boek werden voorgebracht zijn niet heel nieuw, tenzij misschien die over de overheidsstatistiek. Maar het is van belang dat ook degene die al sinds enkele decennia verworven zijn, worden gepopulariseerd, want oude propagandistische voorstellingen leiden een heel taai leven. *“Tegen de mythen kan onze wetenschap niet op”*, placht ik aan mijn studenten te zeggen, en dat was niet alleen schertsend bedoeld. Volgens het inleidende artikel van Etienne Rooms van de Koninklijke Militaire School *“was het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden een industrieel en commercieel succesnummer zonder weerga... Het besluit van Willem I om het Nederlands tot voertaal te maken in ‘Vlaanderen’ stuitte op heel wat verzet in het Zuiden”* en dat verzet zou ook uitgegaan zijn van *“de clerus”*. Willem I *“herstelde in juni 1828 de onbeperkte taalvrijheid”* en een bladzijde verder had hij *“al in juni 1830 de onbeperkte taalvrijheid weer ingevoerd”*. Ook volgens Frank Judo zou Willem al voor de revolutie *“een beleid van taalvrijheid”* gevoerd hebben. In *Wetenschappelijke Tijdingen* van december 1985 en al tevoren in

de *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis van de Nederlanden* in 1977, heb ik in een artikel *De taalpolitiek van Willem I* aangetoond hoe die dwaze voorstelling ontstaan is. Maar mythen zijn inderdaad taai.

[Lode Wils]